

Lázár Bence András

Rendszeres bonctan

Prae.hu – Palimpszeszt
Budapest, 2011

Szöllőssy Balázs

LÉLEKBONCOLGATÁS

Mostanában egyre többször fog el az a meglepő érzés, hogy valamiféle pezsgés, változás zajlik az irodalmi életben – még akkor is, ha nem hangos vagy botrányos mindez, hiszen természete szerint inkább afféle csöndes mozgás a szövegek szerkezetében, amely felkavarja a lírai nyelvhasználat állóvizét. A szemünk előtt nő fel és egyre több verseskötettel jelentkezik egy új költőgeneráció, amelynek szövegein rendre elcsúsznak az irodalom értelmezésének az utóbbi évtizedekben bevetté vált eszközei. Ennek legszembetűnőbb jele az, hogy a kritikusok hol fanyalogva, hol az érdekes megfigyelés szintjén hiányolják a versekből az iróniát. Ezen szemlélet felől nézve érthető is, hogy egyre több helyen bukkan fel a legújabb szerzőgenerációval kapcsolatban az „új komolyság” kifejezés, holott a szövegeket döntő többségében nem az irónia hiánya vagy az iróniával való valamiféle szembenállás, netán a komolyság szervezi. A szerzők – néhol még bukdácsolva, küzdve az identitás keresésével – nagyon is különböző irányokba indulva igyekeznek továbblépni a magyar líra fősodrának a nyolcvanas évek eleje tájáról származó nyelvközpontúságától (amelyben egyébként irónia és önreflexió valóban fontos szervezőelv), és igyekeznek egy számukra otthonosabb lírafelfogást kialakítani. Ezen figyelemreméltó kísérletek közé tartozik Lázár Bence András legújabb könyve is.

A kötet külsőre talán többet érdemelt volna. A borító túlexponált képe a lombkoronára néző, kitárt ablak elé tolt boncasztallal jól hajaz

ugyan a belső fül írógépbetűire, de számomra kicsit túl direkt, és nem esik jól a szemnek. Tipográfiaiailag is lehetett volna izgalmasabb megoldásokat választani, elvégre a szöveg maga igen izgalmas: Lázár Bence András esetében fokozottan igaz, hogy versei iróniát legfeljebb nyomokban tartalmaznak, hiszen a szövegek elbeszélői pozíciója erre nemigen ad alkalmat. A már a címben emlegetett boncolás, a *hideg kivésés* költői attitűdjébe, amelynek magasfeszültsége végigvonul a kötet versein, nemigen fér bele a nevetgélés, bár a költő jó érzékkel használja ki az alkalmat, ha arra lehetősége nyílik („Nem tudom, emlékszel-e, úgy két / éve, hétvégeként, rendszeresen / ittunk krémlevest, a vizet te forraltad, / a zacskót én vágтам el. Nem veszünk össze” [*Minden szereplőben*]). Általában azonban inkább baljós, néhol már-már letargikus hangulat uralkodik a könyv verseiben, ami már csak a boncoláshoz kapcsolódó asszociatív fogalomkészletet tekintve is érthető, főleg ha figyelembe vesszük az orvosi nyelvből kölcsönzött cím lehetséges konnotációit. Magától adódik a párhuzam: a költő (ha így jobban tetszik: a lírai én) a *Rendszeres bonctan*ban steril laboratóriumi körülmények között zajló boncoláshoz hasonlatosan metszi fel, elemzi ki és preparálja versé emlékeit, érzéseit, benyomásait. Persze első olvasatra túlzásnak tűnhet a hátoldalon is olvasható idézet, amely szerint „Mindenki ott végzi. A boncmester fémszínű asztalán”, de a kötetben elmerülve olvasható ez valamifajta teljességre való törekvésnéként is, illetve annak vágyaként, hogy minden (a költő esetében: minden érzés, emlék, benyomás) osztályozható, számszerűsíthető és felmutatható legyen. Ugyanebben a versben ez ilyenformán fogalmazódik meg: „Mindenki ott végzi. Felnyitják, / belenéznek, tisztázzák”, hogy aztán néhány sorral lejjebb ennek az igénynek a következményeivel is szembenézzon a költő: „Egy nő, egy férfi. / Ugyanaz. Iktatási szám. / Fémszínű asztal mutatványa csak. Nincsenek / határok. Mindenkiből szimpla hús lesz.” Az ebből a hozzáállásból adódó lezártág, a halállal és ezen keresztül a véglegességgel kapcsolatba lépő ars poetica a folytathatlanság képzetét kölcsönzi a szövegvilágnak, amelynek a mélyén a változtatásról való valamiféle lemondás lapul: lehetőségek legfeljebb annyiban léteznek, amennyiben a folyton ismétlődő változatatlanságot többféleképpen és/vagy sikeresebben lehet felnyitni, tisztázni. „Apa babonás. Legyint. / Nem hisz senkinek. Azt mondja, / az ember továbbél. De a boncmester / tud mindent” (*Nem bocsátották meg*), és hideg, mondhatnánk, tudományos figyelemmel áll neki, hogy tanulmányozza vizsgálata tárgyát. Ez a fajta figyelem a pátosztól, az emelkedett szenvedélytől igen távol áll, annál közelebb azonban a pato-

lógiához, azaz a betegségeket avagy – hogy egy kis etimológiai utalással visszakanyarodjunk a költő munkájához – a szenvedélyeket okozó elváltozások megállapításának tudományához. Ezt az attitűdöt a kötet egészén keresztül sikerül fenntartania Lázár Bence Andrásnak, és ennek következetes végigvitele teszi igazán izgalmassá látásmódját.

A kötetkompozíció is erősíti a látásmód egységét: a versek nincsenek ciklusokra tagolva, ehelyett a kötetet indító, a baljós hangulatnak megágyazó Jeromos-idézet utáni szövegek címeinek összeolvashatósága adja a szerkezetet, melynek körköröségét a könyv elejére és végére helyezett mondatok zárják le. Ennek a körköröségnek a dinamikáját az évszakok változása adja a címekben, nyártól „újra nyárig” bontva tematikus egységekre a kötetet, amit kizárólag ezen a metaforikus szinten lehet értelmezni, az évszakok neveit címükben viselőkhöz kívül ugyanis a szövegeknek általában nincsen különösebb évszakspecifikuma, bár a felbukkanó időjárás- és évszakjelentések egészen újszerű képzettársításokat is generálnak: „Tavaszt volt, tudom, én rontottam el. / Te nem az vagy, akinek a keménytörzsű / fák mondanak. Te nem az vagy, akiért a madarak / visszajöttek fészket rakni az óriás tornyokban” (*Nem történt csoda*). A rendhagyó kötetstruktúra felrajzolása érdekében ugyanakkor néhol mintha egyenesen a verscímadás határait feszegetné a költő, hiszen önmagában, a kötetből elhatárolva elég nehezen volna értelmezhető például a *De az utolsó, embertelen nap* vagy a *Most* címadása. Ez néha még akkor is zavaró, ha ezek a kényes kompromisszumok egyúttal fel is tárják a párhuzamot a költő által boncolgatott lélek és a boncmester által szerveire hasított test között, amennyiben mindkettő organikus egységként működőképes, és komponenseik különálló felmutatásukkal egy időben elveszítik funkcionalitásukat. De hát valamit valamiért: a könyvet egységként olvasva az egyes darabok az összecsengő verscímek által olyan egymásra épülő, egymást mozgásba hozó, ugyanakkor külön helyiértékkel és jelentésmezővel rendelkező funkcióivá válnak a kötet szerkezetének, akár a test részei a test egészének.

A szövegek ciklikussága ugyanis a körforgások újabb dimenzióját nyitja meg: a versek jó része zárul kvázi befejezetlenül, az első sorokkal egybecsengve, azt variálva, mintegy elkenve az egyértelmű zárlatot, és a kötetstruktúra körköröségéhez hasonlatosan visszatérve a szöveg elejére. Mindez egyfajta meditatív hangulatot áraszt, s egyúttal azt sugallja, hogy a költő a versek tárgyait valahogy megfoghatóvá, kompakt egészszé igyekszik tenni úgy, hogy azok a kötet szerkezetének egymásba fűzött, külön raktározható értelmű, ám szervesen összetartozó darabjaivá

váljanak. Ennek nagyobb egységeit adják a különböző motívumok és áthallások az egyes versek között – izgalmas példája ennek, ahogy az egymással egyébként is párbeszédben lévő anya- és nőképek összehasonlításokkal és azonos szóhasználatokkal egymásra vetülnek. Megfigyelhető, hogy első kötetéhez képest Lázár Bence András a *Rendszeres bonctanban* csínján bánik az egyébként már-már védjegyévé vált hátravetett jelzőkkel (érdekes, továbbgondolt variációkkal azért találkozhatunk: „Tett rá madáretetőt, barnát, verebeket gyűjtött vele” [*Árulja magát*]), ezzel szemben sokkal erősebben jelen a korábbról szintén ismerős versen belüli ismétlések és a több versen átívelő történetfoslányok.

A többszörösen egybefonódó szövegvilág, a kötet ciklikus megkomponáltsága, a költői én körül zajló történések felvillantják ugyan egy narratíva lehetőségét, ám a kötetnek nincs és szerkesztésmódja okán nem is lehet kifutása. A narráció megmarad a megtisztított, felfejtett érzések elmondásánál, ami nyomatékos véglegességével valamiféle utolsó utáni pillanatot idéz meg, ahonnan már belátható, boncolható az eseményeket kiváltó szenvedélyek miéértje. Ez az egyetlen pont, ahol megfogható a saját világ, a lélek világának markáns érintkezése a külső világgal, a lehetséges történetek ugyanolyansága mellett (vagy miatt?) valamiféle közös állapotra utalva. Ezt erősítheti a kötet mottójául választott Jeromos-szakasz is, amely az apokaliptikus „rettenetes harsonáját” idézi meg: „Támadjatok fel, holtak, jöjjetek az ítéletre!” Csakhogy a költő nem érzi tisztének az ítélet kimondását, az máskorra és másra marad: a verscímek csupán annyit árulnak el, hogy *A bűnt, mit elkövetünk, Amit hosszú éveken át a testbe öltünk, Nem bocsátották meg. Nem történt csoda, Egyáltalán, nem történt semmi*, hogy aztán a záró mondat végképp elbizonytalanítson minket: „újra nyár lesz, és a bomlással minden újra kezdődik”.

A természet rendje mintha örökös körforgásban tartaná fenn az utolsó utáni pillanatot, a kötet narratívájának idejét, és nincs Isten vagy más hatalom, mely végre kimondaná az utolsó szót, és valamiféle feloldással berekesztené azt. A szöveg saját világára úgy reflektál, mint amelyet éppen befejezettsége tesz alkalmassá arra, hogy kísérletet lehessen tenni a leírására, és amely világban nincsen túl sok remény. Ez egy fiatal költőnél akár némileg meglepő is lehetne, ha nem kerülgetné az olvasót a gyanú, hogy mindez azért lehet így, mert miközben a szerző komoly gondot fordít verseiben a nyelvi újításokra és a világra való újszerű ránézés kialakítására, lényegében kritikátlanul csatlakozik a kortárs mű-

vészet egyik uralkodó világképéhez, a magyar alkotók közül leghatásosabban Krasznahorkai, Bodor és Tar által megképzett vízióhoz a lepusztult, töredékes, foszló jelentésű világról. Persze ezek a szövegek éppen azt célozzák, hogy összerendezzék ezen jelentéseket, és ez – a korábbi megszorításokat figyelembe véve – azért is lehetséges, mert, mint már utaltunk rá, Lázár Bence András szövegei kifejezetten az individuumra koncentrálnak. Ha lehet beszélni önreflexióról a kötet verseinek esetében, az éppen a témavilágban nyilvánul meg: nem tudjuk függetleníteni magunkat azoktól a tényektől, amelyek a szerzőről megtudhatóak, korát, társadalmi helyzetét vagy akár tanulmányait illetően – hogy ez jó-e vagy sem, mindenki döntse el magában, azonban a szöveg értelmezéséhez jelentősen hozzájárul. Ebben a szövegvilágban ugyanis éppen az a megválaszolatlan kérdés a legnyugtalanítóbb, hogy tulajdonképpen miféle utolsó napról is van szó. A folyamatosan egymásra játszatott ciklikussággal végtelenített filmként látunk magunk előtt peregni egy apokaliptikus pillanatot, miközben azon törjük a fejünket, hogy milyen apokalipszis is történik. Így aztán a *Rendszeres bonctant* (Lázár előző kötetével, *A teraszról nézni végig*gel együtt) legkönnyebben egy magánmitológia töredékeiként lehet olvasni – és érdemes is így tenni, elvégre látásmódja, megfigyelési révény, melyekkel ezen töredékeket egy világnézet részeivé terjeszti ki, sokat tudhatunk meg magunkról is. Érdekes adalék egyébként, hogy a két kötet versei gyakorlatilag egy időben készültek, bár megmunkáltság tekintetében kétségtelenül látszik a különbség a második kötet szövegein.

Lázár Bence András új kötetének kapcsán elsősorban az a kérdés merül fel, hogy látásmódja, amely már első kötetébe is bele volt kódolva, fenntartható vagy fokozható lesz-e a későbbi alkotásokban. Mindenestre elméletileg látok erre esélyt, elvégre a tematika lehetséges változásai egy ennyire individualista (élmény)költészetnél – mely egyre inkább rátalál saját hangjára – már önmagában elégséges lehetőséget biztosít újabb anyagok verstárgyakká preparálására. Míg az első kötetben a családhoz való viszony kapott nagyobb szerepet, addig a *Rendszeres bonctan*ban ez elmozdul a másik nemről való elmélkedés, az azzal való párbeszéd irányába, és ez már implikál is egy kézenfekvő harmadik témakört, nem is beszélve arról, hogy a motívumvilágban is rejlenek további kiaknázatlan lehetőségek. Kíváncsian várjuk tehát a folytatást, addig pedig itt van nekünk egy felnőtté váló költő újra és újra fellapozásra érdemes kötete.

Izsó Zita
Tengerlakó
FISZ
Budapest, 2011

Fekete Richárd

MEGDÖBBENTŐ MÉLYSÉGEK

Izsó Zita első verseskönyve decemberben jelent meg a Fialat Írók Szövetsége gondozásában *Tengerlakó* címmel. A kötet négy ciklusa mindössze negyvenkét verset tartalmaz; a kompozíció esztétikáját tekintve az absztrakciótól a személyiségig ível, legalábbis erre engednek következtetni a cikluscímek (*Merülési szabályzat*, *Merülési napló*, „*Csőnd, ünnepségek...*”, *Merülési helyeink*).

A versek aktív befogadói magatartást igényelnek. Igaz, hogy a versszöveg hagyományos elemeit nem tűnteti el Izsó Zita, a rímelés, a kép-központúság és a potenciális történetek iránti vonzódás viszont mégsem nevezhető homogénnek. A rím – ritka használatának következtében – stilisztikai értelemben vett hatáspontnak tekinthető, amennyiben a főleg a képszerűség által meghatározott szövegek akusztikus bővítése a versélmény fokozására hivatott. A képek minduntalan provokálják a vizuális befogadást, a mehökkentés önmagában nagyon veszélyes művelete fogalmi ellenpontokban lel nyugvópontra: „mint az öregedő bőr, tágul a szeretet” (*Bentlakó*); „és ordít, de a torkán nem fér ki a lelke” (*Hang asszony*). A történetfoszlányok pedig egyrészt az egymásba íródó versekben kapcsolódnak össze (ennek legkézenfekvőbb példája a *Merülési napló* ciklus első két költeménye), másrészt az enigmatikus lírai alakok (a Fényfejű, a Látogató vagy a már említett Hang asszony) mögötti lehetséges narratívákban bújnak meg.